

**UCHWAŁA NR XLV/429/2023
RADY MIEJSKIEJ W PAKOŚCI**

z dnia 27 kwietnia 2023 r.

**w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami” dla Gminy Pakość
na lata 2023-2026**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.¹⁾) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2022r. poz. 840) po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu, Delegatura w Bydgoszczy uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami” dla Gminy Pakość na lata 2023- 2026, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Pakości.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej

Joanna Błaszak

---

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2023 r. poz. 572.

SPIS TREŚCI

1. Wstęp,
2. Podstawa prawna,
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce,
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego,
  - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
  - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu,
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego,
  - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami strategicznymi wykonanymi na poziomie gminy
  - 5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
    - 5.2.1. Położenie,
    - 5.2.2. Historia,
    - 5.2.3. Zabytki nieruchome,
    - 5.2.4. Zabytki ruchome,
    - 5.2.5. Stanowiska archeologiczne,
    - 5.2.6. Zieleń miejska,
    - 5.2.7. Gminna Ewidencja Zabytków,
    - 5.2.8. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń (analiza SWOT),
7. Założenie programowe,
  - 7.1. Priorytety i kierunki działań programu opieki,
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pakość,
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami,
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1. WSTĘP

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Pakość 2020-2023 sporządzony został na podstawie Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2022 poz. 840 z późn. zm.), wprowadzającej obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy zarówno wojewódzkie, jak i powiatowe oraz gminne. Zgodnie z artykułem 87 tejże ustawy, gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Burmistrza na okres 4 lat i po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków podlega uchwaleniu przez Radę Miejską. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Burmistrz Pakości co dwa lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Miejskiej.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Program został sporządzony zgodnie z wytycznymi „Poradnika Metodycznego – Gminny Program Opieki nad Zabytkami”, Warszawa 2008 r., przygotowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków.

2. PODSTAWY PRAWNE

Podstawą prawną w kwestii ochrony zabytków w Polsce jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2022 poz. 840 z późn. zm.), która wprowadziła i sprecyzowała pojęcia - ochrony i opieki nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowią:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78 poz. 483 z późn.zm.)**

Ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce:

„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.).**

Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.).**

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,

- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome - krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki ruchome – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki archeologiczne – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje także formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- wpis do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy,
- uznanie za Pomnik Historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego,
- utworzenie parku kulturowego przez Radę Gminy na podstawie uchwały,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego, podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 1260 z późn. zm.)**

Zgodnie z zapisami Ustawy, prognoza oddziaływania na środowisko sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna:

„określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j., Dz. U. z 2022 r. poz. 503).**

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W istotnym z punktu widzenia opieki nad zabytkami obszarze planowania i zagospodarowania przestrzennego uwzględniania się:

„wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1). W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: (...) „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 10).

Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego powinny określać:

(...) „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski oraz uzgodnienia.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j., Dz. U. 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.)**

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając:

„ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”.

Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych. Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn. zm.)**

Jednym z wymienionych celów publicznych jest

„(...)opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”.

Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu.

Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2022 r. poz. 916)

Ustawa określa „tereny zieleni” definiuje, jako *„tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowymi przemysłowym”.* Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.)

W Ustawie zapisano, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Stąd też szeroko pojęta opieka nad zabytkami niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021, poz. 56)

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach (46x30). Przedstawione zostały dokładne informacje o tym, co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w

karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2022 r. poz. 1388)

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielają organy wymienione w art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do:

- 1) urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra,
- 2) wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W pierwszym wypadku istnieją trzy terminy składania wniosków:

- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- do dnia 31 października roku poprzedzającego realizację prac, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone,
- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone.

Wnioski składane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków muszą być dostarczone do:

- dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone,

Rozporządzenie określa również dokładne informacje o tym, co powinno znaleźć się we wniosku.

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r., nr 212, poz. 2153)

Rozporządzenie określa kierunki, jakie mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Główny cel został określony następująco: ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek:

- pożaru,
- powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn,
- wichury,
- katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej,
- demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu,
- ataku terrorystycznego,
- konfliktu zbrojnego.

Dokładane zalecenia, kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości § 4:

Plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta).

- 1) Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu.
- 2) Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa.
- 3) Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju.
- 4) Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r., nr 124, poz. 1304)

Rozporządzenie określa sposób, w jaki należy złożyć wniosek o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje wręczona, noszenia oraz wygląd odznaki. Wymagania formalne wniosku sprawdza Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., nr 89, poz. 510)

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granicę. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Paragraf 17 informuje o tym, że „Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów zachowują ważność, wyłącznie na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach”.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Pakość powinien funkcjonować w powiązaniu z dokumentami programowymi opracowanymi na poziomie kraju. Należą do nich: Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta 21 września 2004 r. przez Rząd Rzeczypospolitej Polski, natomiast jej przedłużenie czyli „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” przyjęto w 2005 roku.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –2020 z 2005 r. wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”. W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

- Rozwój kolekcji muzealnych. Dotyczy zwłaszcza zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju jest: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.

Dokument ten przedstawia wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie 20 lat, określa cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej urzeczywistnieniu, ponadto wskazuje zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególną uwagę zwrócono na budowanie i utrzymanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystać szanse rozwojowe.

W dokumencie Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania kraju 2030 uwzględnione zostały powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

- rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji,
- zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów: naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.

Opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury, zgodnie z zapisem Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami. Program określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Celem programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został przez Radę Ministrów dnia 13 sierpnia 2019r.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Program Opieki nad Zabytkami w województwie kujawsko-pomorskim

Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwałą nr XXXI/518/17 z dnia 24 kwietnia 2017 r. przyjął „Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020.

Dokument, jakim jest wojewódzki program opieki nad zabytkami, to strategiczne narzędzie samorządu wojewódzkiego, w którym określone są cele i kierunki jego działań. Ich wykonanie w planowanym okresie funkcjonowania przyjętych założeń jest podstawą kreowania i realizacji polityki ochrony konkretnych – ważnych z punktu widzenia realizowanej strategii – obiektów i obszarów zabytkowych. Istotnym elementem tej strategii jest także znaczące zdynamizowanie działań, mających na celu zachowanie dziedzictwa niematerialnego, którego istota, częstokroć pomijana i pomniejszana, jest niezwykle ważną częścią dziedzictwa kulturowego.

Rolą i zadaniem Programu opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017–2020 jest wzmocnienie pozytywnych tendencji w opiece nad dziedzictwem kulturowym regionu. Celem strategicznym będzie dalsze ugruntowanie poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej.

Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+

Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął uchwałą Nr XLI/693/13 z dnia 21 października 2013 r. strategię rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego.

Osią przewodnią Strategii jest modernizacja województwa, rozumiana jako zdecydowane działania skoncentrowane na wybranych dziedzinach, szczególnie ważnych dla jakości życia mieszkańców i konkurencyjności województwa. Celem Strategii jest zasadnicza poprawa sytuacji w tych właśnie

wybranych dziedzinach, poprzez przełamanie dotychczasowych barier oraz przygotowanie społeczeństwa i przestrzeni województwa do nowych wyzwań rozwojowych, które zaistnieją w III dekadzie XXI wieku.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami strategicznymi wykonanymi na poziomie gminy

Dla Gminy Pakość wykonane zostały następujące dokumenty programowe:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęty został przez Radę Miejską w Pakości uchwałą nr XVI/188/2016 z dnia 25 października 2016 r. W Studium uwzględnia się wykaz stanowisk archeologicznych oraz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Ponadto ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują ograniczenia, zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się na tym terenie zasobów kulturowych, szczególnie określone ustaleniami w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub decyzjami o warunkach zabudowy i decyzjami o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Strategia Rozwoju Gminy Pakość na lata 2014-2024.

Strategia Rozwoju Gminy Pakość na lata 2014-2023 przyjęta została uchwałą nr XXX/277/2014 Rady Miejskiej w Pakości z dnia 25 marca 2014r. Strategia jest dokumentem wyznaczającym nowe kierunki rozwoju gminy na najbliższe 10 lat. Zapisy Strategii odzwierciedlają potrzeby mieszkańców gminy, stowarzyszeń oraz władz samorządowych, ponadto nawiązują pod względem merytorycznym i metodologicznym do obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego „Plan modernizacji 2020+”. Strategia rozwoju gminy Pakość na lata 2014-2024 jest elementem wyjściowym do przygotowywania planistycznych dokumentów samorządowych. W strategii opisane są walory oraz potencjał przyrodniczy i kulturowy Gminy.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Stosownie do art. 15 ust. 2 pkt 4 Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021 r. poz. 741 z późn. zm.) w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa.

Na dzień 26 lipca 2022 r. na terenie gminy Pakość obowiązywało 9 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Plan Ochrony Parku Kulturowego Kalwaria Pakoska

Plan Ochrony Parku Kulturowego Kalwaria Pakoska opracowany przez zespół autorski Pracowni Dokumentacji i Popularyzacji Zabytków Wojewódzkiego Ośrodka Kultury w Bydgoszczy z 2008 roku. Przyjęty został przez Radę Miejską uchwałą nr XXIII/193/09 z dnia 23 kwietnia 2009. Celem Planu Ochrony Parku Kulturowego „Kalwaria Pakoska” jest wprowadzenie wytycznych dla działań związanych z formami ochrony i opieki nad zespołem Kalwarii w oparciu o prezentację zasobów kulturowych oraz walorów krajobrazowych i przyrodniczych.

Gminna Ewidencja Zabytków

W roku 2012 wykonana została również Gminna Ewidencja Zabytków, zweryfikowano ilość obiektów, wszystkie obiekty mają założone karty adresowe.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie

Gmina Pakość jest jedną ze 144 gmin województwa kujawsko-pomorskiego. Leży w powiecie inowrocławskim, w jego zachodniej części – graniczy zarówno z gminami powiatu inowrocławskiego, jak i żnińskiego i mogileńskiego.

Jest jedną z 35 gmin miejsko-wiejskich i wprawdzie pod względem liczby mieszkańców (9,9 tys.) lokuje się na 44 pozycji, jednak zarówno miasto, jak i tereny wiejskie należą do słabo zaludnionych na tle województwa. Miasto Pakość liczy 5790 mieszkańców i zajmuje 32. pozycję wśród 52. miast województwa,

a obszary wiejskie – 4149 i zajmują 107. pozycję wśród 127 obszarów wiejskich (rozumianych jako gminy wiejskie i wiejskie części gmin miejsko-wiejskich). W powiecie inowrocławskim, wśród 9 gmin, gmina Pakość zajmuje 6 miejsce pod względem liczby mieszkańców, przy czym Pakość jest najmniejszym miastem powiatu (i ustępuje znacznie czterem pozostałym), a gmina liczy też najmniej mieszkańców wiejskich wśród wszystkich gmin powiatu.

Także pod względem zajmowanej powierzchni gmina należy do grupy niewielkich. Zajmuje powierzchnię ok. 86,5 km kw. Co daje 105. pozycję w województwie. W powiecie inowrocławskim tylko miasto Inowrocław zajmuje mniejszą powierzchnię – gmina Pakość stanowi tylko około 7% ogólnej powierzchni powiatu.

5.2.2. Historia

Pakość to miasteczko położone nad Notecią, na pograniczu kujawsko-pańuckim. Jest miastem o bogatej przeszłości. Nazwa wywodzi się prawdopodobnie od imienia Pakosław, które po raz pierwszy występuje w dokumencie metropolity gnieźnieńskiego Pełki z 1243 roku. Pakością władali Przemysław I- książę Wielkopolski, a jego następcą był Bolesław Pobożny. W 1259 roku podczas wojny kujawsko-wielkopolskiej Pakość została zdobyta przez Kazimierza I- księcia kujawsko-łęczyckiego, ojca Władysława Łokietka. Kazał on zbudować tu obronny gród. Jednak drewniana fortyfikacja długo nie przetrwała. W tym samym roku Pakość ponownie wróciła we władanie księcia Wielkopolski. W 1271-1273 roku Bolesław Pobożny подарował Pakość Pawłowi i Przybysławowi Wyszelicom.

W pierwszej połowie XIV wieku osada przeszła w posiadanie Bogumiła z rodu Leszczyków i stała się siedzibą tego rodu na około 300 lat. Po śmierci Bogumiła Pakość przejęli jego bracia, Wojciech Kościelec-wojewoda brzesko-kujawski oraz Hektor- sędzia brzeski. Za zasługi otrzymali oni od Władysława Łokietka przywilej wybudowania zamku. Powstał on na podmokłej wyspie, wśród odnóg Noteci w latach 1320-1328. W 1332 roku na Kujawy wkroczyli Krzyżacy. Zdobyli oni wszystkie warownie oprócz Pakości, która jako jedyna zwycięsko odparła atak najeźdźców. Bronił jej wojewoda Wojciech Kościelec.

9 lutego 1359 roku Kazimierz Wielki zezwolił na lokowanie w Pakości miasta, w oparciu o prawo magdeburskie. Założono je na południe od zamku, na wyspie, wzdłuż drogi z Kujaw na Pałuki. W centrum, na rynku znajdowały się stragany i tutaj zatrzymywały się wozy przyjeżdżających kupców. Ulice i rynek nie były brukowane, a do poszczególnych drewnianych domów, krytych słomą, prowadziły kładki. Miasto otaczały przedmieścia. Na południowy zachód od centrum znajdowało się przedmieście Radłowskie wraz z kaplicą i szpitalem św. Ducha. Na drugim brzegu Noteci, przy drodze do Inowrocławia, rozciągało się przedmieście Rybitwy. Pomiędzy wsią Ludkowo, a Pakością leżało przedmieście Ludkowskie. Tutaj wznosił się drewniany kościół parafialny pw. św. Jakuba Większego Apostoła.

Największy rozkwit Pakości przypadał na XV i XVI wiek. Mieszczanie zajmowali się handlem, rękodziełem i uprawą ziemi. Miejscowi kupcy docierali ze swoimi towarami na rynki Torunia, Gniezna czy Poznania. W XV wieku wybudowano na rynku kościół pw. Nawiedzenia Matki Bożej. Była to świątynia drewniana, kryta dachówkami, otoczona cmentarzem. Przypuszczalnie postawili go mieszczanie pakosecy, dla których droga do kościoła św. Jakuba była dość niewygodna.

W średniowieczu Pakość zasłynęła jako ośrodek ruchu reformackiego. Z 1441 roku pochodzi pierwsza wzmianka o husytach w Pakości. Herezji sprzyjali nie tylko właściciele miasta, ale również spora liczba pakościan. Nasilenie tego ruchu przypadło szczególnie na połowę XVI wieku. Właścicielem miasta był wówczas Jan Erzam z rodu Leszczyków, który pod przybranym nazwiskiem Krotowski oddał na użytek Jednoty Braci Czeskich dwa kościoły. Za jego panowania dochodziło również do starć między innowiercami, a katolikami.

Po śmierci Jana Krotowskiego sytuacja się uspokoiła, jednak dla umocnienia wiary katolickiej, miejscowy pleban ks. Wojciech Kęsicki postanowił wybudować Kalwarię. Nowi właściciele miasta, Działyńscy, podchwycili pomysł. Budowę Kalwarii rozpoczęto w 1628 roku. W 1631 roku do Pakości sprowadzono z pobliskiego Łabiszyna Zakon Braci Mniejszych, którym zamierzono oddać pod opiekę powstającą Kalwarię. Działyńscy przekazali im zniszczony zamek, pochodzący z czasów panowania Kazimierza Wielkiego. Wykorzystując mury zamkowe rozpoczęli oni budowę klasztoru oraz kościoła pw. św. Bonawentury, konsekrowanego w 1637 roku.

W połowie XVII wieku miasto i Kalwarię wyniszczyła wojna szwedzka. Po potopie, na sytuację społeczno-gospodarczą wpływ miała wojna północna w latach 1700-1720. Jednak mimo zastoju gospodarczego pakościanom wiodło się lepiej, niż mieszkańcom innych miast. Ośrodkiem życia w mieście był klasztor reformatów i Kalwaria. Liczba pielgrzymów napływających do Pakości w ciągu roku

dwukrotnie przekraczała ilość stałych mieszkańców. Ich obecność w mieście przyczyniła się do rozwoju handlu i usług. W 1768 roku patriotycznie i katolicko nastawiona część szlachty zawiązała konfederację w Barze. Pakościanie wspierali konfederację od samego jej początku. W dniu 19 marca 1769 roku w Pakości rozegrała się część największej na Kujawach bitwy konfederatów z Rosjanami, w wyniku której na terenie miasta poległo 97 żołnierzy polskich. W 1772 roku Pakość na mocy traktatu rozbiorowego znalazła się na terenie zagarniętym przez Prusy. Rozpoczął się 123-letni okres panowania pruskiego. W 1787 roku dzięki staraniom Anicenta Paszkiewicza i Rady Miejskiej otwarto przy klasztorze szkołę średnią dla chłopców, która istniała przez 34 lata. Prowadzona była przez Reformatów, przeznaczona dla szlachty kujawskiej i wielkopolskiej. W 1789 roku Działyńscy sprzedali dobra pakoskie Janowi von Gerhardt ze Złotowa, który następnie odsprzedał je w 1802 roku Józefowi Mieczkowskiemu. Kolejne zmiany właścicieli miasta nie wpływały dobrze na jego kondycję. W latach 1807-1815 Pakość weszła w skład Księstwa Warszawskiego, powracając pod panowanie pruskie po Kongresie Wiedeńskim. W 1837 roku władze pruskie zamknęły klasztor, a zabudowania – kościół i Kalwarię, przekazano miejscowej parafii. Koniec XIX wieku to żywiołowy rozwój miasta. Zapoczątkowany został on poprzez wybudowanie cukrowni „Union”. W 1889 roku Pakość uzyskała połączenie kolejowe z Inowrocławiem i Żninem.

Wybuch I wojny światowej spowodował, że wielu pakościan zostało wcielonych do armii pruskiej. Walczyli na wielu frontach. W 1918 roku pojawiła się nadzieja na odzyskanie niepodległości. Pierwszym zrywem mieszkańców Pakości w walce o tożsamość narodową było rozbrojenie miejscowych Niemców i wyzwolenie z rąk zaborcy 5 stycznia 1919 roku. Pakość przyłączyła się do Powstania Wielkopolskiego, a licząca 120 żołnierzy kompania pakoska wyruszyła na odsiecz Inowrocławowi. Poległych w walkach powstańców pochowano na cmentarzu w Kościelcu i Pakości.

W okresie międzywojennym największym zakładem przemysłowym w Pakości była cukrownia. Poza tym funkcjonowały tu dwa młyny motorowe, dwie mlecznice, zakład przetwarzający cykorię, garbarnia oraz zakład maszyn i urządzeń rolniczych. Przemysł drzewny reprezentowały dwa tartaki. Istniały również przedsiębiorstwa handlowe: „Rolnik” oraz Towarzystwo Skupu i Zbytu Płodów Rolnych, które trudniły się głównie sprzedażą zboża. W 1930 roku cukrownię zamknięto, a na jej miejscu powstała roszarnia lnu. W tym okresie w Pakości działały dwie szkoły powszechne oraz Publiczna Zawodowa Szkoła Dokszałająca. W 1936 roku otwarto Publiczną Bibliotekę Miejską. Bardzo popularne były organizacje o charakterze wojskowym: Towarzystwo Powstańców i Wojaków, Bractwo Kurkowe, Związek Strzelecki, Związek Weteranów Powstań Narodowych Rzeczypospolitej Polskiej 1914/19, Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, Liga Morska i Kolonialna. Działał również Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego. W 1928 roku powstało Towarzystwo Upiększenia Miasta, które za cel działalności stawiało sobie troskę o estetyczny wygląd miasta.

Po wybuchu II wojny światowej, 9 września 1939 roku Pakość zajęły oddziały hitlerowskie. Już w pierwszych dniach okupacji rozpoczęły się prześladowania ludności polskiej. Nazwę miasta zmieniono na Pakosh. Zaczęto wysiedlać ludzi. W latach 1940-1945 prowadzono w zakładzie w Roszarni wstępną przeróbkę włókna lnianego i konopnego, a pod koniec okupacji rozpoczęto produkcję kotoniny tj. namiastki bawełny. 21 stycznia 1945 roku oddziały Armii Czerwonej dotarły do Pakości, wyzwalając miasto spod okupacji hitlerowskiej.

Po wyzwoleniu w Pakości zaczęła funkcjonować gazownia i rzeźnia, natomiast po pierwszym okresie wyzwolenia trzy spółdzielnie: Spółdzielnia Spożywców Samopomocy Chłopskiej, Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa „Rolnik Pałucki” i Spółdzielnia Powszechna „Zgoda”. Uruchoimiły one przedsiębiorstwa o charakterze usługowym: młyn, mlecznice, piekarnie i masarnie.

Pakość zarówno w okresie międzywojennym, jak i w okresie Polski Ludowej była zaliczana do małych miast o charakterze przemysłowym. Zakład lnu zmienił nazwę na Bydgoskie Zakłady Roszarniczo-Przedsiębiorstwo Państwowe Wyodrębnione w Pakości. Po przyłączeniu w 1962 roku Zakładów Roszarniczych w Toruniu powstały Kujawskie Zakłady Przemysłu Lniarskiego „Linum” w Pakości, które po dołączeniu roszarni w Choceniu pod Włocławkiem stały się kombinatem. Drugim zakładem, odgrywającym ważną rolę w życiu miasta była fabryka Części i Urządzeń do maszyn Roszarniczych „Notec”.

Poza dwoma priorytetowymi zakładami istniały również małe przedsiębiorstwa, przeważnie o charakterze usługowym. Były to: Rejonowa Spółdzielnia Ogrodnicza, Ośrodek maszynowy, młyn, mlecznice i rzeźnia. Na terenie miasta istniało około 50 warsztatów. W okresie powojennym, dzięki rozwojowi przemysłu zaszły decydujące zmiany w poziomie życia mieszkańców. Zlikwidowano bezrobocie odczuwane dotkliwie w okresie międzywojennym. W związku z postępującą aktywizacją kobiet konieczne stało się zapewnienie opieki nad dziećmi. W 1945 roku istniały w Pakości dwa przedszkola. Nastąpił również wzrost ilości

i jakości świadczonych usług socjalno-bytowych oraz kulturalnych. Istotnym elementem poprawy warunków życia ludności była sprawa opieki lekarskiej. Po odzyskaniu niepodległości rozpoczęto budowę placówek lecznictwa otwartego. W 1950 roku miejski Ośrodek Zdrowia otrzymał nowe pomieszczenie, poprawiło się zaopatrzenie ośrodka w sprzęt medyczny. Nastąpiły zasadnicze zmiany w życiu kulturalnym. Miasto otrzymało szereg nowych placówek dla upowszechniania kultury. Ważnym ośrodkiem było stałe kino, wykorzystywane również jako sala widowiskowa. Działalność kulturalną prowadziły też świetlice, mieszczące się w największych zakładach pracy. Wykształcenie przemysłowego charakteru miasta, znaczna poprawa warunków socjalno-bytowych, rozwój szkolnictwa, oświaty i kultury zdecydowały, że w okresie Polski Ludowej ranga Pakości znacznie się podniosła.

Lata 1971-1975 stanowią nowy etap w życiu społeczno-gospodarczym. Duże znaczenie miała reforma terenowych organów władzy i administracji. Utworzono gminy jako podstawowe jednostki administracyjne i gospodarcze. Cała jednostka administracyjna obejmowała miasto Pakość oraz wsie: Dziarnowo, Giebnia, Gorzany, Jankowo, Kołuda Mała, Kołuda Wielka, Kościelec Kujawski, Ludkowo, Ludwiniec, Łącko, Mielno, Radłowo, Rycerzewo, Rycerzewko, Rybitwy, Sielec, Węgiec, Wielowieś i Wojdał.

29 listopada 1972 roku powstała Miejsko-Gminna Rada Narodowa i nowa jednostka administracji terenowej, która otrzymała nazwę Urząd Miasta i Gminy w Pakości. W 1974 roku ukończono modernizację oświetlenia ulicznego. Do najważniejszych zadań Urzędu Miasta były: ułożenie sieci wodno-kanalizacyjnej, a także modernizacja ulic i chodników. Gminna Spółdzielnia Samochłopska, której jednym z głównych zadań było zaopatrywanie ludności wiejskiej, wybudowała dwa kioski spożywcze we wsiach Jankowo i Wojdał, pawilony handlowe we wsiach Rycerzewo, Radłowo i sklep spożywczy we wsi Gorzany. W Pakości oddano do użytku sklep pasmanteryjny i ceramiczny oraz zmodernizowano lokal gospody „Pałuczanka”. Na terenie Gminy istniały: zbiorcza szkoła gminna, trzy szkoły ośmioklasowe i trzy czteroklasowe. W Kościelcu powstało Technikum Rolnicze. Aktywną działalność kulturową prowadził klub rolnika „Tęcza” oraz 15 klubów wiejskich.

5.2.3. Zabytki nieruchomości

Zabytek nieruchomy to nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będąca dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 2 ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy Pakość w ewidencji znajduje się 159 obiektów zabytkowych (nieruchome), z czego 10 wpisanych jest do rejestru zabytków. W poniższej tabeli przedstawiono zestawienie zabytków wpisanych do rejestru.

L.p.	Miejscowość i nazwa obiektu	Data i numer wpisu do rejestru
1.	Giebnia - park, dwór i zabudowa	nr rej. 114/A z dnia 26.04.1984 r.
2.	Jankowo założenie pałacowo-parkowe	nr rej. A/238/2 z dnia 20.05.1989r.
3.	Kościelec - kościół parafialny pw. św. Małgorzaty	nr rej. 120/31 AK z dnia 10.03.1931 r.
4.	Łącko - założenie dworsko-parkowe, 1 dwór i 2 parki	nr rej. A/440/1 - 2 z dnia 11.04.1995 r.
5.	Pakość, dzielnica starego miasta	nr rej. 367 z dnia 17.09.1957r.
6.	Pakość - kościół p.w. św. Bonawentury z klasztorem franciszkanów - reformatów	nr rej. 40/A z dnia 23.07.1970r.
7.	Pakość - cmentarz rzymsko-katolicki parafii p.w. św. Bonawentury, ul. Cmentarna	nr rej. A/236 z dnia 07.03.1989r.

8.	Pakość - zespół Kalwarii: 23 kaplice, kościół, plebania i park	nr rej. A/330/1-26 z dnia 26.06.1992r.
9.	Pakość - ratusz	nr rej. A/396/1 z dnia 21.01.1994r.
10.	Węgierce - założenie dworsko-pałacowe	nr rej. 154/A z dnia 16.06.1985r.

2. Jankowo

Wieś, w 1881 r. stanowiła własność Alberta Hepnera, ok. 1902 r Paula Sturssberga, przed II wojną światową właścicielem był Rainbaben. We wsi zachowała się ruina murowanego otynkowanego pałacu w stylu neogotyku angielskiego, wzniesionego ok. 1880 r. i rozbudowanego ok. 1900 częściowo parterowy, częściowo piętrowy, zbudowany został na wydłużonym rzucie, z kwadratową wieżą od południa i wieżyczkami w narożach. Od frontu i w elewacji ogrodowej znajduje się kolumnowy ganek. Bryła uwieńczona jest krenelażem i wieżyczkami sterczynowymi, a wieże ażurową loggią. Na wschód od pałacu znajduje się park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 6,84 ha, przylegający do Jeziora Pakoskiego, wpisany do rejestru zabytków - A/238/2. Na wyspie w północno-wschodniej części Jeziora Pakoskiego usytuowane jest grodzisko kultury łużyckiej i wczesnośredniowieczne nizinne.

3. Kościelec

Wieś wzmiankowana była już w XIV w. jako „Lapidea Ecclesia” (Kamienny Kościół). W 1442 r Władysław Warneńczyk zezwolił na nadanie jej prawa miejskiego magdeburgskiego. Nie rozwinęło się ono jednak, następstwem czego była utrata praw miejskich w 2 poł. XVIII w. Od XV - XVII w. wieś była w posiadaniu Kościeleckich, później Działyńskich, Dębskich, a w XIX w. Łączyńskich. Centrum wsi stanowi prostokątny plac, zabudowany luźno parterowymi domami. W południowej części wsi usytuowany jest romański kościół parafialny p.w. Św. Małgorzaty (nr rej.: A/769 z 10.03.1931). Zbudowany został na przełomie XII/XIII w. W 1488 r. podniesiony do godności kolegiaty. W tym czasie podwyższono mury prezbiterium oraz przemurowano (w części) wieżę. Ok. 1559 r. dobudowano Kaplicę Grobową Kościeleckich, prawdopodobnie wg proj Jana Baptysty Qaudro. Podobną dobudowano od północy w 1861 r. Korpus wzniesiony jest z ciosów granitowych, natomiast przemurowania, wschodni szczyt nawy oraz kaplice z cegły. Jest to kościół jednonawowy, z krótkim prezbiterium zamkniętym apsydą oraz kwadratową wieżą z emporą zachodnią. Dwie kwadratowe wieże wieńczą attyki: renesansowa od południa, nowsza z XIX w. od północy. W nawie znajduje się neogotyckie sklepienie sieciowe z 1894 r. , w prezbiterium sklepienie gwiazdowe, późnogotyckie. Kaplica Grobowa otwarta jest do nawy arkadą i nakryta sklepieniem zwierciadlanym z lunetami narożnymi. Kamienny, z marmurowymi inskrypcjami, renesansowy, piętrowy nagrobek Jana Kościeleckiego i jego syna Janusza, wykonany został w 1559 r. prawdopodobnie w warsztacie Jana Marii Padovana. Wystrój kościoła utrzymany w stylu renesansowym i późnorenesansowym z końca XVI i pocz. XVII w.

Przy kościele cmentarz, otoczony murem ceglany z bramką późnorenesansową z 2 poł. XVI w., a w pobliżu kościoła, na niewielkim wzniesieniu, kamienna figura św. Jana Nepomucena.

5. Pakość, dzielnica starego miasta

Miasto położone jest na zachodnim brzegu Noteci, na wysokości 80 m npm, na przesmyku między jeziorami Mielno (179 ha) i Pakoskim (1302 ha). W latach 1970-75 dla potrzeb żeglugi i rolnictwa podniesiono poziom wód o 4,5 m w J. Pakoskim, zwiększając jego powierzchnię z 750 ha do 1302 ha. Miasto zachowało średniowieczne rozplanowanie z długim rynkiem, pierwotnie niewątpliwie placem targowym na osi dróg Gniezno - Inowrocław. Na miejscu zamku, położonego na północ od rynku, usytuowany jest kościół parafialny, a po obu stronach Noteci jedyna w Wielkopolsce i na Kujawach zachowana w całości Kalwaria.

6. Zespół kościoła i klasztoru Franciszkanów

Franciszkanie - reformaci sprowadzeni zostali przez Działyńskich do Pakości w 1631 r. i osadzeni na terenie dawnego zamku. W 1680 r. wzmiankowano: na pozostałościach zamkowej budowę kaplicy Matki Boskiej oraz założeń klasztornych. Dalsze przebudowy prowadzono w latach 1763-68. W latach 1787 - 1816 w murach klasztornych mieściło się prowadzone przez zakon Gimnazjum Klasyczne. Po kasacji zakonu w 1838 r. kościół wraz z zabudowaniami klasztornymi został przekazany parafii, od 1970 r. ponownie przejęty przez franciszkanów.

1. Ceglany (w części otynkowany) Kościół par. p.w. Św. Bonawentury, wzniesiony został po 1656 r. i rozbudowany w latach 1763-69. Zbudowany został w stylu barokowym, z wykorzystaniem fragmentów murów gotyckich dawnego zamku Jest to świątynia jednonawowa, z wydłużonym prezbiterium od południa, zakrystią w przyziemiu i chórem zakonnym na piętrze. Od zachodu usytuowana jest prostokątna kaplica Matki Boskiej Pakoskiej. W nawie i kaplicy sklepienia krzyżowe, w prezbiterium żaglaste. Wyposażenie rokokowe z ok. 1768 r. (wyróżniają się ładne rzeźby). W kaplicy Matki Boskiej ołtarz klasycystyczny z końca XVIII w z rzeźbą Matki Boskiej z Dzieciątkiem zw. Matką Boską Pakoską, prawdopodobnie z I poł. XVII w. Nad wejściem od kaplicy obraz Bartłomieja Stroble z 1648 r., przedstawiający adorację Madonny. Epitafia barokowe pochodzą z XVII i XVIII w.

7. Cmentarz rzymsko-katolicki parafii p.w. św. Bonawentury, ul. Cmentarna

Cmentarz o powierzchni 2,6 ha z XIX w.

8. Zespół Kalwarii

Całość założenia kalwaryjskiego obejmuje 23 kaplice, kościół ukrzyżowania oraz tzw. klaszterek, usytuowane na niewielkich wzniesieniach, na północ i wschód od miasta, po obu stronach Noteci, w większości wśród kęp drzew, w części połączone drózkami pątnicznymi. Kaplice, założone są na różnorodnych planach, niektóre kopułowe o wystroju barokowym, rokokowym lub klasycystycznym (zbudowane od XVII do I ćw. XIX w), w większości jednak barokowe z 2 poł. XVII w. Przy szosie do Barcina na niewielkim wzniesieniu, na północno-wschodnim krańcu założenia, znajduje się Wzgórze Kalwaryjskie z częścią kaplic (m.in. Św. Grobu), Kościołem Ukrzyżowania, Klasztorciem oraz cmentarzem. W barokowym Kościele Ukrzyżowania zbudowanym po 1661 r. znajduje się barokowa Grupa Pasyjna, umieszczona na sztucznych skałach. Wyposażenie barokowe z 2 poł. XVII w. i rokokowe z 2 poł. XVIII w. Murowana plebania tzw. Klaszterek zbudowana została w XVIII lub na pocz. XIX w.

9. Ratusz

Wybudowany w 1907 roku w stylu eklektycznym przez architektów Altmana i Soczyńskiego. Posiada dwie kondygnacje i ośmioboczną wieżę pokrytą ostrosłupowym blaszanym dachem zakończoną secesyjną chorągiewką. Nad wejściem znajduje się zegar. Dawniej w tym miejscu stał kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, który spłonął w 1684r. Dzisiaj budynek pełni funkcje administracyjne. W oknie gabinetu burmistrza znajdują się witraże przedstawiające m.in. herb miasta i Temidę.

10. Węgierce

Wieś z XIX w. do wybuchu II wojny światowej własność Dembińskich. W parku krajobrazowym z pocz. XX w., o pow 3,24 ha ze stawem piętrowy, murowany, tynkowany dwór zbudowany w l. 1904-06, o zróżnicowanej architekturze bryły. Frontowy ryzalit wieńczy trójkątny szczyt, który poprzedza ganek kolumnowy, zamknięty trójkątnym naczółkiem. Dach czterospadowy.

Na terenie gminy znajdują się ponadto parki dworskie w Giebni i Łącku. Ich powierzchnia waha się od 1,8 ha (Giebni) do 8,72 ha (Rybitwy).

5.2.4. Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminy obowiązek ujmowania w gminnych ewidencjach zabytków jedynie zabytków nieruchomych, niemniej jednak gminny program opieki nad zabytkami ma, w założeniu, stanowić spójną bazę do kształtowania całości polityki gminy w zakresie opieki nad zabytkami. Zabytki ruchome, stanowią cenny zasób i często mogą liczyć na zainteresowanie i wsparcie ze strony samorządu w zakresie konserwacji, czy też zabezpieczeń.

Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Na terenie Gminy Pakość do szczególnie wartościowych obiektów należą wyposażenia kościołów, a także wyposażenia kaplic Kalwarii Pakoskiej:

- Kościół pod wezwaniem św. Bonawentury,
- Kościół pw. Jezusa Ukrzyżowanego i Matki Bożej Bolesnej,
- Kościół pw. Św. Małgorzaty w Kościelcu,
- Kalwaria Pakoska: wyposażenie 24 kaplic.

5.2.5. Wykaz stanowisk archeologicznych – ewidencja zabytków archeologicznych

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejscowości	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi	Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejscowości	AZP	Nr na arkuszu AZP	Kultura/chronologia	Uwagi
1	Dziarnowo	1	45-39	46	KPL, KL, KP, WSR, PSR-NOW		190	Łącko	23	44-38	25	KP?, WSR	
2	Dziarnowo	2	45-39	47	KŁ, WSR, PSR		191	Łącko	24/25	44-38	26	KAK, KŁ, KP, WSR, NOW	
3	Dziarnowo	3, 3A	45-39	48, 49	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR		192	Łącko	26	44-39	65	KAK, KP, WSR, PSR	
4	Dziarnowo	4	45-39	50	KPL, KCSZ, KŁ, KP, WSR, PSR		193	Łącko	27	44-38	27	SR	
5	Dziarnowo	5	45-39	51	NE, KŁ, KP		194	Łącko	28 A, B	44-38	28	KAK, KŁ, KP, SR	
6	Dziarnowo	6	45-39	52	KŁ-KPOM		195	Łącko	29	43-38	161	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR	
7	Dziarnowo	7	45-39	53	KPL, KŁ, PSR		196	Łącko	30	44-38	29	KŁ, SR	
8	Dziarnowo	8	45-39	54	KŁ, WSR		197	Łącko	31	43-38	162	KPL, WSR	
9	Dziarnowo	9	45-39	55	WSR		198	Łącko	32	43-39	159	KP	
10	Dziarnowo	10	45-39	56	KP		199	Łącko	33	43-39	160	PSR	
11	Dziarnowo	11	45-39	57	WSR, NOW		200	Łącko	34	43-38	163	KŁ	
12	Dziarnowo	12	45-39	58	KP?, NOW		201	Łącko	35	43-38	164	PRADZIEJE ?	
13	Dziarnowo	13	45-39	59	KŁ-KPOM, WSR, NOW		202	Łącko	36	43-38	166	KP	
14	Dziarnowo	14	45-39	60	KŁ, WSR?, NOW		203	Łącko	37	43-38	165	KŁ	
15	Dziarnowo	15	45-39	61	WSR, NOW		204	Mielno	1	44-38	12	KPL, KAK, K.UNIETYCKA, KŁ, KP, WSR, SR	
16	Dziarnowo	16	45-39	62	KPL, NOW		205	Mielno	2	43-38	167	KPL, KAK, KCSZ, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW	
17	Dziarnowo	17	45-39	63	KPL, NOW		206	Mielno	3	43-38	168	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR, PSR-NOW, NOW	
18	Dziarnowo	18	45-39	64	KŁ-KPOM, NOW		207	Mielno	4	43-38	169	KCSZ, KŁ, KP, WSR, NOW	
19	Dziarnowo	19	45-39	65	WSR, PSR, NOW		208	Mielno	5	43-38	170	KPL, KAK, KT, KŁ, NOW	
20	Dziarnowo	20	45-39	66	WSR?		209	Mielno	6	43-38	171	KŁ, NOW	
21	Dziarnowo	21	45-39	67	KPL, WSR?, NOW		210	Mielno	7	43-38	172	KPL	
22	Dziarnowo	22	45-39	68	WSR, NOW		211	Mielno	8	43-38	173	NOW	
23	Giebnia	1	45-39	1	KPL, NOW		212	Mielno	9	43-38	174	KL	
24	Giebnia	2	45-39	2	WSR, NOW		213	Mielno	10	43-38	175	KP	
25	Giebnia	3	45-39	3	KPL, NE		214	Mielno	11	43-38	176	WEB	
26	Giebnia	4	45-39	4	PRADZIEJE-NOW?		215	Mielno	12	43-38	177	PRADZIEJE?	
27	Giebnia	5	45-39	5	PRADZIEJE?		216	Pakość	1	44-38	68	KŁ, WSR	

28	Giebnia	6	45-39	6	PRADZIEJE?		217	Pakość	2	44-38	69	WSR, SR	
29	Giebnia	7	45-38	64	KL, KAK, KŁ, KP, WSR, SR		218	Pakość	3	44-38	70	KP, WSR	
30	Giebnia	8	45-38	65	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR		219	Pakość	4	44-38	71	WSR	
31	Giebnia	9	45-38	66	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW, ?		220	Pakość	5	44-38	72	KŁ, WSR	
32	Giebnia	10	45-38	67	KPL, KŁ, KP, WSR, PSR/NOW		221	Pakość	6	44-38	73	WSR, SR	
33	Giebnia	11	45-38	68	KL, KAK, KŁ, KP, WSR, SR		222	Pakość	7	44-38	74	WSR, SR	
34	Giebnia	12	45-38	69	KL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR		223	Pakość	8	44-38	75	KŁ, WSR	
35	Giebnia	13	45-38	70	KAK, KŁ, KP, WSR		224	Pakość	9	44-38	76	WSR, SR	
36	Giebnia	14	45-38	71	KAK, KP, WSR		225	Pakość	10	44-38	77	KP, WSR	
37	Giebnia	15	45-38	72	KPCW, KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR		226	Pakość	11	44-38	78	WSR	
38	Giebnia	16	45-38	73	KŁ, ?		227	Pakość	12	44-38	79	KŁ, KP, WSR	
39	Giebnia	17	45-38	74	KAK, KŁ, WSR, NOW,		228	Pakość	13	44-38	80	SR	
40	Giebnia	18	45-38	75	KAK, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW		229	Pakość	14	44-38	81	SR	
41	Gorzany	1	44-39	74	PSR		230	Pakość	15	44-38	82	EK, WSR	
42	Gorzany	2	44-39	75	PSR		231	Pakość	16	44-38	83	SR	
43	Gorzany	3	44-39	76	KPL		232	Pakość	17	44-38	84	EK	
44	Gorzany	4	44-39	77	PSR		233	Pakość	18	44-38	85	KPL, SR	
45	Gorzany	5	44-39	78	PSR/NOW		234	Pakość	19	44-38	86	KŁ, KP, WSR, SR	
46	Gorzany	6	45-39	7	KŁ-KPOM		235	Pakość	20	44-38	87	WSR, SR	
47	Gorzany	7	45-39	8	KŁ-KPOM		236	Pakość	21	44-38	88	KPL, KAK	
48	Gorzany	8	45-39	9	KŁ-KPOM		237	Pakość	22	44-38	89	EK, KPL, WSR, NOW	
49	Gorzany	9	45-39	10	KPL		238	Pakość	23	44-38	90	KŁ, NOW	
50	Gorzany	10	45-39	11	NOW		239	Pakość	24	44-38	91	EK, KŁ?	
51	Gorzany	11	45-39	12	WSR		240	Pakość	25	44-38	92	KŁ	
52	Gorzany	12	45-39	13	KŁ-KPOM, WSR, NOW		241	Pakość	26	44-38	93	KŁ, NOW	
53	Gorzany	13	45-39	14	WEB, KŁ, KP?, WSR		242	Pakość	27	44-38	94	EK	
54	Gorzany	14	45-39	15	KPL, KL, WSR, PSR, NOW		243	Pakość	28	44-38	95	KAK, KŁ, NOW	
55	Gorzany	15	45-39	16	KŁ, KP, WSR		244	Pakość	29	44-38	96	EK, KŁ, KP, NOW	
56	Gorzany	16	44-39	79	WSR, NOW, ?		245	Pakość	30	44-38	97	KŁ	
57	Gorzany	17	44-39	80	WSR, NOW		246	Pakość	31	44-38	98	SR	3)

58	Gorzany	18	44-39	81	WSR, NOW		247	Pakość	32	44-38	99	SR, NOW	
59	Jankowo	1	45-38	28	KAK, KŁ, WSR	1)	248	Pakość	33	44-38	100	SR, NOW	
60	Jankowo	2	45-38	29	WSR		249	Pakość	34	44-38	101	WSR	
61	Jankowo	3	45-38	30	WSR		250	Pakość	35	44-38	102	SR	
62	Jankowo	4	44-38	7	KL, KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, SR		251	Pakość	36	44-38	103	?	a
63	Jankowo	5, 5a	45-38	31, 32	KŁ, KP, WSR		252	Pakość	37	44-38	104	WSR	a
64	Jankowo	6	45-38	33	WSR		253	Pakość	38	44-38	105	WSR	a
65	Jankowo	7	45-38	34	WSR		254	Pakość	39	44-38	106	WSR	a
66	Jankowo	8	45-38	35	PSR		255	Pakość	40	44-38	107	WSR	a
67	Jankowo	9	45-38	36	PSR		256	Pakość	41	44-38	108	SR	a
68	Jankowo	10	44-38	10	KL, KAK, NESCH/WEB, KŁ, KP, WSR		257	Pakość	42	44-38	109	KP, WSR	a
69	Jankowo	11	44-38	11	KL, KAK, KŁ, WSR, SR		258	Pakość	43	44-38	110	KP	a
70	Jankowo	12	45-38	36	KAK, KŁ, KP, WSR		259	Pakość	44	44-38	111	?	a
71	Jankowo	13	45-38	37	WSR		260	Pakość	45	44-38	112	NE	a
72	Jankowo	14	45-38	38	WSR		261	Pakość	46	44-38	113	NESCH/WEB	a
73	Jankowo	15	45-38	39	KAK, KŁ, WSR		262	Pakość	47	44-38	114	NESCH/WEB	a
74	Jankowo	16	45-38	40	KCWR, KAK, KŁ, KP, WSR		263	Pakość	48	44-38	115	NESCH/WEB	a
75	Jankowo	17	45-38	41	WSR		264	Pakość	49	44-38	116	EK	a
76	Jankowo	18	45-38	42	KAK, KŁ		265	Pakość	50	44-38	117	KP?	a
77	Jankowo	19	45-38	43	WSR, PSR, NOW		266	Pakość	51	44-38	118	KPCW	a
78	Jankowo	20	44-38	9	EK, KŁ, SR, NOW		267	Radłowo	1	44-38	62	PSR	
79	Jankowo	21	44-38	10	KŁ		268	Radłowo	2	44-38	64	KŁ, WSR, SR	
80	Jankowo	22	45-38	44	WSR, PSR, NOW		269	Radłowo	3	44-38	63	PSR	
81	Jankowo	23	45-38	45	WSR, NOW		270	Radłowo	4	44-38	65	KPL, WSR	
82	Jankowo	24	45-38	46	KPCW		271	Radłowo	5	44-38	66	EK?	
83	Jankowo	25	45-38	47	KAK, KŁ, ?		272	Radłowo	6	44-38	67	WSR	
84	Jankowo	26	45-38	48	KŁ, NOW		273	Radłowo	7	44-38	68	KŁ, WSR, SR	
85	Jankowo	27	45-38	49	?	a	274	Radłowo	8	44-38	69	KŁ	
86	Jankowo	28	45-38	50	KŁ, WSR	a	275	Radłowo	9	44-38	70	KŁ	
87	Jankowo	29	45-38	51	WSR, NOW, ?	a	276	Radłowo	10	44-38	71	EK	
88	Jankowo	30	45-38	52	WSR	a	277	Radłowo	11	44-38	72	NOW	
89	Jankowo	31	45-38	53	WSR?	a	278	Rybitwy	1	44-39	66	KPL	
90	Jankowo	32	45-38	54	?	a	279	Rybitwy	2	44-39	67	PSR	
91	Jankowo	33	45-38	55	OR	a	280	Rybitwy	3	44-39	68	KPL, KŁ, PSR	
92	Jankowo	34	45-38	56	?	a	281	Rybitwy	4	44-38	51	SR	

93	Jankowo	35	45-38	57	KPCW?	a	282	Rybitwy	5	44-38	52	KPL	
94	Kościelec	1	44-39	132	KP, WSR	2)	283	Rybitwy	6	44-38	53	KAK	
95	Kościelec	2	44-39	133	PSR		284	Rybitwy	7	44-38	54	KAK, KŁ, KP, WSR, SR	
96	Kościelec	3	44-39	134	KPL, KŁ, KP, WSR		285	Rybitwy	8	44-38	55	KŁ, PSR	
97	Kościelec	4	45-39	17	KŁ-KPOM, PSR- NOW		286	Rybitwy	9	44-38	56	KAK, KŁ, WSR	
98	Kościelec	5	45-39	18	WSR, PSR, NOW		287	Rybitwy	10	44-38	57	EK, KŁ	
99	Kościelec	6	45-39	19	KPL, KAK, KŁ- KPOM, KP, WSR, NOW		288	Rybitwy	11	44-38	58	EK, KŁ	
100	Kościelec	7,7A	45-39	20	KCWR, KPL, KŁ, KP, WSR, PSR		289	Rybitwy	12	44-38	59	EK	
101	Kościelec	8	44-39	135	KŁ, KP, WSR, PSR		290	Rybitwy	13	44-38	60	KŁ	
102	Kościelec	9	44-39	136	KŁ, WSR, PSR		291	Rybitwy	14	44-38	61	SR	
103	Kościelec	10,10A	45-39	21, 22	KPL, KŁ, KPOM?, WSR		292	Rybitwy	15	44-38	62	SR	
104	Kościelec	11	45-39	23	KPL, KAK, KŁ, KP		293	Rybitwy	16	44-38	63	WSR	
105	Kościelec	12	45-39	24	KCWR, KPL, KAK, KŁ, KP, WSR		294	Rybitwy	17	44-39	69	WSR	
106	Kościelec	13,13A,13B	45-39	25, 26, 27	KPL, KAK, KCSZ KŁ-KPOM,		295	Rybitwy	18	44-39	70	KŁ	
107	Kościelec	14/32	45-39	28	KCWR, KPL, KAK, KI, KŁ, KP, WSR		296	Rybitwy	19	44-39	71	KCWR, KP, PSR/NOW	
108	Kościelec	15	45-39	29	KPL, KŁ, KP, NOW		297	Rybitwy	20	44-39	72	PSR/NOW	
109	Kościelec	16	45-39	30	KL, KAK, KPOM, KP, WSR		298	Rybitwy	21	44-39	73	NE-EB	4)
110	Kościelec	17	45-39	31	WEB, KŁ, KP, WSR		299	Rycerzewko	1	44-39	98	PSR/NOW	
111	Kościelec	18,18A	45-39	32, 33	KAK, KŁ, KP, WSR, NOW		300	Rycerzewko	2	44-39	99	PSR/NOW	
112	Kościelec	19	44-39	138	KP, WSR, PSR		301	Rycerzewko	3	44-39	100	PSR/NOW	
113	Kościelec	20	44-39	139	KP		302	Rycerzewko	4	44-39	101	WSR, PSR	
114	Kościelec	21	44-39	140	K.IWIENSKA		303	Rycerzewko	5	44-39	102	KPL, WSR	
115	Kościelec	22,22A,22B	44-39	141,142. 143	KŁ, KP, WSR, PSR		304	Rycerzewko	6	44-39	103	KCSZ, KŁ, WSR	
116	Kościelec	23, 23 B	44-39	144, 145	KCWR, KPL, KAK, KCSZ, KŁ, KP, WSR, PSR, NOW		305	Rycerzewko	7	44-39	104	PSR	
117	Kościelec	24, 24A, 24B	44-39	146, 147, 148	KCWR, KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, NOW, ?		306	Rycerzewko	8	44-39	105	KAK, KŁ, NOW, ?	
118	Kościelec	25	44-39	149	KPL, KŁ, KP,		307	Rycerzewo	1	44-39	82	WSR, PSR, NOW	

					WSR								
119	Kościelec	26	44-39	150	WSR, PSR		308	Rycerzewo	2	44-39	83	KŁ, WSR, NOW, ?	
120	Kościelec	27	44-39	151	KP		309	Rycerzewo	3	44-39	84	WSR, PSR/NOW	
121	Kościelec	28	44-39	152	WSR, PSR, NOW, ?		310	Rycerzewo	4	44-39	85	KOL	
122	Kościelec	29	44-39	153	KP, WSR		311	Rycerzewo	5	44-39	86	KPL	
123	Kościelec	30	44-39	154	EK, KŁ, KP, WSR, NOW		312	Rycerzewo	6	44-39	87	KPL, KP, WSR, ?	
124	Kościelec	31	44-39	155	KP, WSR, NOW, ?		313	Rycerzewo	7	44-39	88	KCWR, KL, KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR, ?	
125	Kościelec	32	44-39	156	KŁ		314	Rycerzewo	8	44-39	89	WSR	
126	Kościelec	33	45-39	34	KŁ		315	Rycerzewo	9	44-39	90	KPL	
127	Kościelec	34	45-39	35	KPL, WEB, KP?, PSR-NOW		316	Rycerzewo	10	44-39	91	PSR/NOW	
128	Kościelec	35	45-39	36	KŁ, KP?, WSR, PSR		317	Rycerzewo	11	44-39	92	WSR, NOW, ?	
129	Kościelec	36	45-39	37	KP, WSR, PSR		318	Rycerzewo	12	44-39	93	KAK, WSR, NOW, ?	
130	Kościelec	37	45-39	38	WSR, NOW		319	Rycerzewo	13	44-39	94	KŁ, PRADZIEJE, WSR, NOW	
131	Kościelec	38	45-39	39	KP?, PSR-NOW		320	Rycerzewo	14	44-39	95	KAK, KL, KP, WSR, ?	
132	Kościelec	39	45-39	40	WSR?		321	Rycerzewo	15	44-39	96	KAK, WSR, PSR/NOW	
133	Kościelec	40	45-39	41	PSR, NOW		322	Rycerzewo	16	44-39	97	NESCH	
134	Kościelec	41	45-39	42	WSR, NOW		323	Wielowieś	1	44-39	106	KPL, KŁ	
135	Kościelec	42	45-39	43	KPL		324	Wielowieś	2	44-39	107	KŁ	
136	Kościelec	43	45-39	44	WEB		325	Wielowieś	3	44-39	108	PSR	
137	Kościelec	44	45-39	45	WEB		326	Wielowieś	4	44-39	109	KPL, KŁ, WSR	
138	Lechowo	1	44-38	10	PSR		327	Wielowieś	5	44-39	110	KŁ, ?	5)
139	Lechowo	2	44-38	14	KP, SR		328	Wielowieś	6	44-39	111	KPL, PSR	
140	Lechowo	3	44-38	15	KCWR, KPCW, KPL, KŁ, KP		329	Wielowieś	7	44-39	112	KPL, KAK, KP	
141	Lechowo	4	44-38	13	KPL, KŁ, KP		330	Wielowieś	8	44-39	113	WSR, PSR	
142	Lechowo	5	44-38	16	KŁ, KP		331	Wielowieś	9	44-39	114	KŁ, WSR, PSR	
143	Ludkowo	1, 1A	44-38	30, 31	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, SR		332	Wielowieś	10	44-39	115	KPL, K.NIEMEŃSKA, KŁ, KP, WSR, NOW, ?	
144	Ludkowo	2, 2A	44-38	32, 33	KPL, KAK, KCSZ, KŁ, KP, WSR, SR		333	Wielowieś	11	44-39	116	KPL, KCSZ, KŁ, KP, WSR	
145	Ludkowo	3	44-38	34	KPL, KAK, KCSZ, KŁ, KP		334	Wielowieś	12	44-39	117	KP, WSR, PSR	
146	Ludkowo	4	44-38	35	KPL, KAK, KŁ,		334	Wielowieś	13	44-39	118	WSR, PSR	

					KP, WSR, SR								
147	Ludkowo	5	44-38			335	Wielowieś	14	44-39	119	KAK, K.NIEMEŃSKA, KŁ, WSR, ?		
148	Ludkowo	6	44-38	36	KAK, KŁ, KP, WSR	336	Wielowieś	15	44-39	120	KAK, KCSZ, K.IWIENSKA, KŁ, KP, WSR, ?		
149	Ludkowo	7	44-38	37	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR	337	Wielowieś	16	44-39	121	KAK, KCSZ, KŁ, KP, WSR, NOW		
150	Ludkowo	8	44-38	38	KPL, KAK, KCSZ, KŁ, KP, WSR, SR	338	Wielowieś	17	44-39	122	KAK, KŁ, KP, WSR		
151	Ludkowo	9	44-38	39	KPL, KAK, KCSZ, K.UNIETYCKA, KŁ, KP, WSR	339	Wielowieś	18	44-39	123	KPL, KŁ, WSR		
152	Ludkowo	10	44-38	40	KŁ, KP	340	Wielowieś	19	44-39	124	KP, WSR		
153	Ludkowo	11	44-38	41	KAK, KŁ, KP, WSR	341	Wielowieś	20	44-39	125	KCWR, WSR		
154	Ludkowo	12	44-38	42	KŁ	342	Wielowieś	21	44-39	126	PSR/ NOW		
155	Ludkowo	13	44-38	43	KŁ	343	Wielowieś	22	44-39	127	PSR, NOW		
156	Ludkowo	14	44-38	44	KPL	344	Wielowieś	23	44-39	128	KP		
157	Ludkowo	15	44-38	45	KŁ, NOW?	345	Wielowieś	24	44-39	129	WSR		
158	Ludkowo	16	44-38	46	KŁ?, KP, WSR	346	Wielowieś	25	44-39	130	KPL, KP?, WSR, NOW, ?		
159	Ludkowo	17	44-38	47	KŁ	347	Wielowieś	26	44-39	131	KŁ	6)	
160	Ludkowo	18	44-38	48	KAK, KŁ	348	Wojdala	1, 1A, 1B	43-38	178, 179, 180	KPL, WEB, KP, WSR, PSR, NOW, ?	7)	
161	Ludkowo	19	44-38	49	KCSZ, KŁ	349	Wojdala	2	43-38	181	KPL, WEB, KŁ, KPOM, WSR	8)	
162	Ludkowo	20	44-38	50	EK?	350	Wojdala	3	43-38	182	KPL, KAK, KCSZ, KŁ, KP, WSR		
163	Ludwiniec	1	45-38	58	KŁ, WSR	351	Wojdala	4	43-38	183	KCWR, KAK, NESCH, KCSZ, K.TRZCINIECKA , KŁ, WSR		
164	Ludwiniec	2	45-38	59	KŁ	352	Wojdala	5	43-38	184	KAK, KŁ, ?		
165	Ludwiniec	3	45-38	60	KPL, KŁ	353	Wojdala	6	43-38	185	?	7)	
166	Ludwiniec	4	45-38	61	WSR	354	Wojdala	7	43-38	186	KCWR, KCSZ, KŁ, KP, WSR, PSR, ?		
167	Ludwiniec	5	45-38	62	?	a	355	Wojdala	8	43-38	187	KPL, KŁ, WSR, ?	
168	Łącko	1	43-38	150	PSR		356	Wojdala	9, 9B	43-38	188, 189	KPL, KCSZ, NESCH, WEB, KŁ, KP, WSR, NOW, ?	
169	Łącko	2	43-38	152	KŁ		357	Wojdala	10	43-38	190	KPL, KP	

170	Łącko	3	43-38	152	KAK, KŁ, KP, WSR		358	Wojdal	11	43-38	191	KPL, KP	
171	Łącko	4	43-38	154	KPL, KAK, KŁ, KP, WSR, PSR		359	Wojdal	12	43-38	192	KAK, KCSZ, KŁ	
172	Łącko	5	43-38	155	KCWR, KPL, KAK, KŁ, KP, WSR		360	Wojdal	13	43-38	193	KPL	
173	Łącko	6	43-38	156	KPL, KAK		361	Wojdal	14	43-38	194	WSR	
174	Łącko	7	43-39	158	KT(?), KŁ, KP, WSR, PSR		362	Wojdal	15	43-38	195	KPL, KAK, NESCH, WEB, KŁ, PSR, NOW	
175	Łącko	8	43-39	161	KAK, KŁ		363	Wojdal	16	43-38	196	KPL, NESCH, KŁ, ?	
176	Łącko	9	43-39	160	KAK, KCSZ, KŁ		364	Wojdal	17	43-38	197	KPL, WEB, KŁ, WSR	
177	Łącko	10	44-39	63	KPL, KAK, KŁ		365	Wojdal	18	43-38	198	KAK, WEB, KŁ, PSR, NOW	
178	Łącko	11	43-38	157	KAK, KŁ, WSR		366	Wojdal	19	43-38	199	WEB, KŁ	
179	Łącko	12	43-38	158	KAK		367	Wojdal	20	43-38	200	? PRADZIEJE	
180	Łącko	13	43-38	159	KPL, KAK		368	Wojdal	21	43-38	201	KŁ	
181	Łącko	14	43-38	160	KAK, KŁ, WSR		369	Wojdal	22	43-38	202	KAK, WEB, KŁ, NOW	
182	Łącko	15	44-39	64	WSR, PSR		370	Wojdal	23	43-38	203	KAK, KCSZ, WEB, KT, KŁ, PSR	
183	Łącko	16	44-39	65	PSR		371	Wojdal	24	43-38	204	WEB, KŁ, WSR, ?	
184	Łącko	17	44-38	19	KAK, KŁ, KP, WSR		372	Wojdal	25	43-38	205	? PRADZIEJE	
185	Łącko	18	44-38	20	KŁ		373	Wojdal	26	43-38	206	PSR, NOW (XVI- XVIII)	
186	Łącko	19	44-38	21	EK, NESCH/WEB, KŁ, KP, WSR		374	Wojdal	27	43-38	207	KAK, KŁ, WSR, NOW, ?	
187	Łącko	20	44-38	22	KCW		375	Wojdal	28	43-38	208	KŁ	7)
188	Łącko	21	44-38	23	KP		376	Wojdal	29	43-38	209	NESCH	
189	Łącko	22	44-38	24	KAK, KŁ, KP, SR		377	Wojdal	30	43-38	210	NE?	

Uwagi:

- 1) grodzisko wpisane do rejestru zabytków nr c/60 zatopione; 2) grodzisko wpisane do rejestru zabytków nr c/8; 3) osada, cmentarzysko, zamek; 4) a-depozyt?; 5) cmentarzysko?; 6) eb – skarb; 7) cmentarzysko; 8) cment-k.pom

Wykaz użytych skrótów:

A – stanowisko archiwalne
K - kultura
EK – epoka kamienia
PSCH – paleolit schyłkowy
MEZ – mezolit

KL – kultura lendzielska
KPL – kultura pucharów lejkowatych
KAK – kultura amfor kulistych
KCSZ – kultura ceramiki sznurowej
KCG-D – kultura ceramiki grzebykowo-dołkowej

KŁ – kultura łużycka
KPOM – kultura pomorska
HA-LAT – okres halsztacki – okres lateński
LAT – okres lateński
OR – okres rzymski

NE – neolit
NESCH – neolit schyłkowy
KCW – kultura ceramiki wstęgowej
KCWR – kultura ceramiki wstęgowej rytej

EB – epoka brązu
WEB – wczesna epoka brązu
KI – kultura iwieńska
KT – kultura trzciniecka

KW – kultura wielbarska
KP – kultura przeworska
WSR – wczesne średniowiecze
PSR – późne średniowiecze
NOW – czasy nowożytne

5.2.6. Zielen

Gmina nie należy do obszarów szczególnie cennych przyrodniczo. Nie została objęta żadną powierzchniową formą ochrony przyrody. Żadna część gminy nie została włączona i nie jest planowana do włączenia do sieci Natura 2000. Jedynymi formami chronionymi są użytki ekologiczne oraz pomniki przyrody.

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, „użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt, i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania”.

Na terenie gminy ustanowiono sześć użytków ekologicznych – wszystkie one są bagnami zlokalizowanymi w lasach w Łącku, w północnej części gminy. Wszystkie leżą w bliskim sąsiedztwie.

Tabela. Wykaz użytków ekologicznych

Nazwa	Charakter użytku	Pow. [ha]	Opis lokalizacji	Data utworzenia	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego
Łącko/Dobromierz	bagno	0,33	Obręb leśny Leszyce 279g	19-01-2004	Rozporządzenie nr 1/2004 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 stycznia 2004r. (Dz. U. Woj. Kuj-Pom. 2004R, Nr 8, poz. 76)
Łącko/Dobromierz	bagno	0,57	Obręb leśny Leszyce 281d	20-01-2004	Rozporządzenie nr 1/2004 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 stycznia 2004r. (Dz. U. Woj. Kuj-Pom. 2004R, Nr 8, poz. 76)
Łącko/Dobromierz	bagno	0,27	Obręb leśny Leszyce 282a	21-01-2004	Rozporządzenie nr 1/2004 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 stycznia 2004r. (Dz. U. Woj. Kuj-Pom. 2004R, Nr 8, poz. 76)
Łącko/Dobromierz	bagno	0,34	Obręb leśny Leszyce 284f	22-01-2004	Rozporządzenie nr 1/2004 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 stycznia 2004r. (Dz. U. Woj. Kuj-Pom. 2004R, Nr 8, poz. 76)
Łącko/Dobromierz	bagno	0,32	Obręb leśny Leszyce 284k	23-01-2004	Rozporządzenie nr 1/2004 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 stycznia 2004r. (Dz. U. Woj. Kuj-Pom. 2004R, Nr 8, poz. 76)
Łącko/Dobromierz	bagno	4,71	Obręb leśny Leszyce 284i	24-01-2004	Rozporządzenie nr 1/2004 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 stycznia 2004r. (Dz. U. Woj. Kuj-Pom. 2004R, Nr 8, poz. 76)

Definicja pomników przyrody według ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku brzmi następująco „pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie.”

Na terenie gminy znajduje się bardzo duża liczba obiektów zaliczonych do pomników przyrody, ale formalnie znaczna ich część została objęta ochroną jako jeden pomnik – dotyczy to zwłaszcza skupisk drzew (np. aleja drzew klasyfikowana jako jeden pomnik). Wszystkie pomniki przyrody na terenie gminy to obiekty przyrody ożywionej – drzewa lub ich skupiska, wględnie aleje.

Tabela. Wykaz pomników przyrody

Rodzaj pomnika przyrody		Obwód	Obręb ewidencyjny	Nr działki ewid.	Nazwa aktu	Data utworzenia	Opis
Skupisko 55 drzew	Grab pospolity	88-295	Pakość		brak danych	brak danych	Aleja przydrożna
Skupisko 14 drzew	Lipa drobnolistna	143-400	Pakość		brak danych	brak danych	Aleja przydrożna
Drzewo	Wiąz szypułkowy	340	Pakość		brak danych	brak danych	Aleja przydrożna
Drzewo	Dąb szypułkowy	550	Łącko	17281	Uchwała nr XXIX/294/2021 Rady Miejskiej w Pakości z dnia 29 grudnia 2021 w sprawie ustanowienia pomnika przyrody (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z 2022 r. poz.137)	29.12.2021	Drzewo gatunku Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>), o obwodzie pnia wynoszącym 550 cm, wysokości 24,5 m,
Skupisko 4 drzew	Dąb szypułkowy	410, 435, 500, 500	Łącko	1/1; 2/2	Uchwała Nr X/77/07 Rady Miejskiej w Pakości z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody czterech sztuk dębów szypułkowych (<i>Quercus robur</i>) rosnących na terenie wsi Łącko gmina Pakość (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2007 r. Nr 147, poz. 2553)	2008-01-01	„Dęby Łąckie na półwyspie” Wiek drzew szacowany na 300-400 lat
Aleja 14 drzew	Kasztanowiec zwyczajny, Jesion wyniosły	200 - 385; 290, 340	Kościelec	282/15; 173	Uchwała Nr X/78/07 Rady Miejskiej w Pakości z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody 12 sztuk kasztanowca (<i>Aesculus hippocastanum</i>) oraz dwóch sztuk jesionu wyniosłego (<i>Fraxinus excelsior</i> L.) rosnących na terenie wsi Kościelec gmina Pakość (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2007 r. Nr 147, poz. 2554)	2008-01-01	Aleja Kasztanowa Szacowany wiek - 200 lat, w skład alei wchodzi: 2 jesiony i 12 kasztanowców
Drzewo	Jesion wyniosły	425	Kościelec	282/15	Uchwała Nr X/79/07 Rady Miejskiej w Pakości z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie uznania za pomnik przyrody jesionu wyniosłego (<i>Fraxinus excelsior</i> L.) rosnącego na terenie wsi Kościelec gmina Pakość (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2007 r. Nr 147, poz. 2555)	2008-01-01	Jesion „Guliwer” wiek- około 200 lat.
Drzewo	Dąb szypułkowy	335	Łącko	10	Rozporządzenie Nr 305/93 Wojewody Bydgoskiego z dnia 26 października 1993 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego	1993-10-26	Dąb szypułkowy o obwodzie w pierśnicy 330 cm rosnący w parku dworskim na działce ewidencyjnej nr 10 w miejscowości Łącko

					(Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1994 r. Nr 20, poz. 316)		
Drzewo	Dąb szypułkowy	320	Ludkowo	14/1	Rozporządzenie Nr 305/93 Wojewody Bydgoskiego z dnia 26 października 1993 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1994 r. Nr 20, poz. 316)	1993-10-26	Dąb szypułkowy o obwodzie w pierśnicy 320 cm rosnący w parku dworskim na działce ewidencyjnej nr 14/1 w miejscowości Ludkowo
Drzewo	Jesion wyniosły	340	Ludwiniec	66/4	Rozporządzenie Nr 305/93 Wojewody Bydgoskiego z dnia 26 października 1993 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1994 r. Nr 20, poz. 316)	1993-10-26	Jesion wyniosły o obwodzie w pierśnicy 340 cm rosnący w parku wiejskim na działce ewidencyjnej nr 66/4 w miejscowości Ludwiniec
Skupisko 2 drzew	Wiąz szypułkowy, Lipa drobnolistna	Wiąz szypułkowy 280 Lipa drobnolistna 280	Rycerzewko	32/3	Rozporządzenie Nr 305/93 Wojewody Bydgoskiego z dnia 26 października 1993 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1994 r. Nr 20, poz. 316)	1993-10-26	Wiąz szypułkowy o obwodzie w pierśnicy 280 cm oraz lipa drobnolistna o obwodzie w pierśnicy 280 cm rosnące w parku wiejskim na działce ewidencyjnej nr 32/3 w miejscowości Rycerzewo
Skupisko 3 drzew	Jałowiec wirginijski, Lipa drobnolistna, Topola czarna	Jałowiec wirginijski 160, Lipa drobnolistna 280, Topola czarna 570,	Rybitwy	46/15; 44/22	Rozporządzenie Nr 305/93 Wojewody Bydgoskiego z dnia 26 października 1993 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1994 r. Nr 20, poz. 316)	1993-10-26	Topola czarna o obwodzie w pierśnicy 570 cm, jałowiec wirginijski o obwodzie w pierśnicy 160 cm oraz lipa drobnolistna o obwodzie w pierśnicy 280 cm rosnące w parku dworskim na działce ewidencyjnej nr 44/22 w miejscowości Rybitwy
Skupisko 3 drzew	Jesion wyniosły, Wiąz szypułkowy	Jesion wyniosły 310, Wiąz szypułkowy 390,340	Kościelec	281/1	Rozporządzenie Nr 305/93 Wojewody Bydgoskiego z dnia 26 października 1993 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1994 r. Nr 20, poz. 316)	1993-10-26	Dwa wiąz szypułkowe o obwodach w pierśnicy 390,340 cm oraz jesion wyniosły o obwodzie w pierśnicy 310 cm rosnące w parku dworskim na działce ewidencyjnej nr 281/1 w miejscowości Kościelec
Drzewo	Dąb czerwony	380	Ludwiniec	66/4	Rozporządzenie Nr 11/91 Wojewody Bydgoskiego z dnia 1 lipca 1991 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego	1991-07-15	Dąb czerwony o obwodzie 380 cm rosnący w parku podworskim w miejscowości Ludwiniec na działce o nr ew. 66

					(Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1991 r. Nr 15, poz. 120)		
Skupisko 2 drzew	Lipa drobnolistna	352, 300	Pakość	3/1	Rozporządzenie Nr 11/91 Wojewody Bydgoskiego z dnia 1 lipca 1991 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1991 r. Nr 15, poz. 120)	1991-07-15	Dwie Lipy drobnolistne o obwodzie 352 i 300 cm rosnąca w parku na działce o nr ew. 3/1 w Pakości
Skupisko 22 drzew	Dąb szypułkowy	200-400	Pakość	39	Rozporządzenie Nr 11/91 Wojewody Bydgoskiego z dnia 1 lipca 1991 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1991 r. Nr 15, poz. 120)	1991-07-15	Dwadzieścia dwa dęby szypułkowe o obwodach od 200 do 400 cm rosnące przy drodze prowadzącej od ulicy Grobla do cmentarza na działce o nr ew. 39 w Pakości
Drzewo	Dąb szypułkowy	450	Rybitwy	44/15	Rozporządzenie Nr 11/91 Wojewody Bydgoskiego z dnia 1 lipca 1991 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1991 r. Nr 15, poz. 120)	1991-07-15	Dąb szypułkowy o obwodzie 450 cm rosnący w parku w miejscowości Rybitwy na działce o nr ew. 44/15
Skupisko 33 drzew	Dąb szypułkowy	290 - 500	Łącko		Rozporządzenie Nr 11/91 Wojewody Bydgoskiego z dnia 1 lipca 1991 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody na terenie województwa bydgoskiego (Dz.Urz.Woj.Bydg. z 1991 r. Nr 15, poz. 120)	1991-07-15	Trzydzieści trzy dęby szypułkowe o obwodach od 290 do 500 cm rosnące w oddziałach 280, 281, 282, 285 leśnictwa Dobromierz obrębu Leszczyce

Na terenie gminy znajduje się także kilka parków o różnej powierzchni stanie utrzymania, objętych ochroną konserwatorską - w Dziarnowie, Giebni, Ludkowie, Łącku, Mielnie, Rybitwach, Węgiercach, Kościelcu, Jankowie.

5.2.8. Gminna ewidencja zabytków

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji Gmina Pakość przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2022 r., poz. 840 z późn. zm.) oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021, poz. 56), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

Po uporządkowaniu i skatalogowaniu gminnego zasobu zabytków nieruchomości, w Gminnej Ewidencji Zabytków umieszczono obiekty, które umieszczone w tabeli poniżej.

Spis Gminnej Ewidencji Zabytków	
Miejscowość	Zabytek
Dziarnowo	Park dworski
Jankowo	Układ ruralistyczny, Ogrodzenie w zespole dworskim, Obora w zespole dworskim, Obora w zespole dworskim, Kuźnia w zespole dworskim, Owczarnia w zespole dworskim, Spichlerz w zespole dworskim.
Kościelec	Układ ruralistyczny w Kościelcu, Ogrodzenie z bramą w zespole kościoła Plebania, Ogrodzenie plebanii, figura przy plebanii, Kapliczka, Szkoła, Ogrodzenie przy szkole, Figura przy szkole, Zespół pałacowy Dębskich: pałac, Zespół pałacowy Dębskich: park, Zespół pałacowy Dębskich: figura, Zespół pałacowy Dębskich: spichlerz, Dom nr 21, Dom nr 27, Dom nr 29, Dom nr 83, Budynek gospodarczy przy domu nr 83, Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny, Cmentarz poepidemiczny.
Ludkowo	Pozostałości parku, Figura NSPJ.
Ludwiniec	Pozostałości parku, Figura NSPJ.

Łącko	Zespół dworski: czworak, ob. dom 15 Dom nr 17, Obora przy domu nr 17, Cmentarz poepidemiczny.
Mielno	Park dworski, Kapliczka.
Radłowo	Układ ruralistyczny, Szkoła Ewangelicka, on. dom mieszkalny nr 31, Zespół dworski – dwór nr 49, Zespół dworski – chlew, DOM Budynek gospodarczy, Dom nr 16, Dom nr 92, Cmentarz ewangelicki, Cmentarz poepidemiczny – Radłowo Karolewo.
Rybitwy	Zespół pałacowy – park, Zespół pałacowy – dom nr 10, Zespół pałacowy oficyna-spichlerz, ob. nr 21,
Rycerzewo	Zagroda nr 11 – dom, Zagroda nr 11 – stajnia, Zagroda nr 11 – chlew, Zagroda nr 11 – stodoła, Zagroda nr 11 – ogrodzenie, Zagroda nr 11 – bruk, Dom nr 9, Cmentarz poepidemiczny.
Węgierce	Zespół pałacowy: stajnia z wozownią, ob. chlewnia, Zespół pałacowy: obora, ob. chlewnia, Zespół pałacowy: stodoła, Zespół pałacowy: pozostałości ogrodzenia, Figura, Układ zabudowy folwarczej w granicach strefy „B”.
Wielowieś	układ ruralistyczny, Zespół dworski: dwór, Zespół dworski: rządcówka, Zespół dworski: chlew I, Zespół dworski: chlew II, Kapliczka przy domu nr 35.
Wojdał	Zespół dworski czworak, ob. dom nr 5/6.
	Linia kolejowa nr 206.
Pakość (wg ulic)	Układ urbanistyczny, Układ wpisanych do rejestru zabytków kapliczek Kalwarii Pakoskiej, Dzwonnica,

	<p> Obiekty cmentarza grzebalnego na Wzgórzu Kalwaryjskim: grobowiec rodziny Dudków, Obiekty cmentarza grzebalnego na Wzgórzu Kalwaryjskim: grobowiec rodziny Gozdawa-Drwęckich, Obiekty cmentarza grzebalnego na Wzgórzu Kalwaryjskim: grobowiec Laubitzów, d. grobowiec Wolańskich, Obiekty cmentarza grzebalnego na Wzgórzu Kalwaryjskim: 2 grobowce, Obiekty cmentarza grzebalnego na Wzgórzu Kalwaryjskim: kapliczka, Komisariat Policji w Pakości, ul. Barcińska 1 Szpital garnizonowy, ob. dom mieszkalny, ul. Szkolna 1 Ochronka dla dzieci, ob. przedszkole, ul. Św. Jana 14 Budynek gospodarczy przy ochronce dla dzieci, ob. przedszkole Bank Ludowy, ul. Rynek 30, Zespół Poczty, ul. Dworcowa 32, poczta mur. 1884, Zespół Poczty, ul. Dworcowa 32, budynek gospodarczy, Zespół dworski, Barcińska dwór, Zespół dworski, Barcińska park, Dom nr 1, ul. Dworcowa, Dom nr 2, ul. Dworcowa, Dom nr 3, ul. Dworcowa, Dom nr 5, ul. Dworcowa, Dom nr 7, ul. Dworcowa, Dom nr 28, ul. Dworcowa, Dom nr 32, ul. Dworcowa, Dom nr 34, ul. Dworcowa, Figura ul. Inowrocławska, Zespół domu nr 2: dom ul. Inowrocławska, Zespół domu nr 2: magazyn ul. Inowrocławska, Dom nr 4, ul. Inowrocławska, Dom nr 5, ul. Inowrocławska, Dom nr 7, ul. Inowrocławska, Dom nr 1, ul. Św. Jana Dom nr 2, ul. Św. Jana, Dom nr 3, ul. Św. Jana, Oficyna dom nr 3, ul. Św. Jana, Dom nr 8, ul. Św. Jana, Dom nr 13, ul. Św. Jana, Dom nr 19, ul. Św. Jana, Dom nr 25, ul. Św. Jana, Dom nr 2, ul. Jankowska, Zespół domu nr 4: dom ul. Jankowska, Zespół domu nr 4: budynek gospodarczy ul. Jankowska, Dom nr 18, ul. Jankowska, Dom nr 3, ul. Lipowa, Dom nr 6, ul. Lipowa, Dom nr 11, ul. Lipowa, Dom nr 13, ul. Lipowa, Dom nr 14, ul. Lipowa, Zespół domu nr 1: ul. Mieleńska, Dom nr 5, ul. Mieleńska, Dom nr 6, ul. Mieleńska, Oficyna przy domu nr 6, ul. Mieleńska, Dom nr 7, ul. Mieleńska, </p>
--	--

<p>Dom nr 12, ul. Mieleńska, Dom nr 16, ul. Mieleńska</p>
<p>Dom nr 1, ul. Ogrodowa, Dom nr 32, ul. Radłowska, Dom nr 1, ul. Rynek Dom nr 2, ul. Rynek Dom nr 3, ul. Rynek Dom nr 5, ul. Rynek Dom nr 7, ul. Rynek Dom nr 8, ul. Rynek Dom nr 15, ul. Rynek Dom nr 18, ul. Rynek Dom nr 20, ul. Rynek Dom nr 22, ul. Rynek Dom nr 23, ul. Rynek Dom nr 25, ul. Rynek Dom nr 26, ul. Rynek Dom nr 27, ul. Rynek Dom nr 29, ul. Rynek Dom nr 31, ul. Rynek Dom nr 32, ul. Rynek Dom nr 1, ul. Szeroka, Dom nr 3, ul. Szeroka, Dom nr 4/6 ul. Szeroka, Dom nr 5, ul. Szeroka, Dom nr 8, ul. Szeroka, Dom nr 9, ul. Szeroka, Dom nr 10, ul. Szeroka, Dom nr 11, ul. Szeroka, Dom nr 12, ul. Szeroka, Dom nr 14, ul. Szeroka, Dom nr 18, ul. Szkolna, Dom nr 22, ul. Szkolna, Dom nr 28, ul. Szkolna, Dom nr 34, ul. Szkolna, Dom nr 35, ul. Szkolna,</p>
<p>Dom nr 39, ul. Szkolna, Dom nr 40, ul. Szkolna, Dom nr 45, ul. Szkolna, Gazownia, ul. Łazienkowa 2/4, Rzeźnia Miejska, ul. Łazienkowa 6, Zespół Młyna: młyn motorowy, ob. elektryczny, Zespół młyna: dom młynarza, ul. Lipowa 13, młyn, ul. Inowrocławska, Śluza nr 1, Most, Gimnazjum w Pakości, Dworek – CIT, ul. Barcińska 11, cmentarz rzymsko-katolicki ul. Cmentarna, Cmentarz rzymsko-katolicki (u zbiegu ulic Jana Krzyżanowskiego i Barcińskiej), Cmentarz katolicki, ul. Barcińska, Cmentarz poległych Konfederatów Barskich, Cmentarz poległych Konfederatów Barskich</p>

Cmentarz poległych Konfederatów Barskich,
Cmentarz ewangelicki,
Cmentarz poepidemiczny,
Cmentarz żydowski.

Rys.1 Wzór karty gminnej ewidencji zabytków Gminy Pakość

GMINA PAKOŚĆ
ul. Rynek 4
88-170 Pakość

GEZ		KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość:
1. Nazwa	PALAC		2. Czas powstania	Jankowo
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym			4. Adres	
 <p>Palac od strony południowo-zachodniej Palac od strony południowo-wschodniej Palac od strony zachodniej</p>			ul. Jankowo 10 działka nr. 84/4	
 <p>Plan orientacyjny skala 1:10000</p>			5. Przynależność administracyjna	
			województwo Kujawsko-pomorskie	
			powiat Inowrocławski	
			gmina Pakość	
			6. Formy ochrony	
			nr rej. 20.05.1989 A/1040	
			7. Opracowanie karty (autor, data i podpis)	
			Rafał Gotowski 14.12.2012 r.	

Rafał Gotowski
Kierownik
Referatu Obręby,
Kultury i Promocji Gminy
Rafał Gotowski

5.2.9. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla Gminy

Niezwykle duże znaczenie ma unikatowość i wartość kulturową Kalwaria Pakoska, będąca najważniejszym potencjałem kulturowym gminy. Kalwaria Pakoska jest jednym z najbardziej znanych ośrodków religijnych – pielgrzymkowych w północnej części kraju. Kalwaria Pakoska jest objęta ochroną w randze parku kulturowego. Podkreślić należy, że jest to bardzo rzadka forma ochrony – jak dotąd w całym kraju funkcjonuje tylko ponad 20 tego typu form ochrony.

6. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT).

W celu sprecyzowania priorytetów i kierunków działań Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Pakość na lata 2023-2026 oraz określenia możliwości prowadzenia ochrony i promocji zabytków Gminy sporządzono uproszczoną analizę SWOT.

SILNE STRONY:

- Atrakcyjne położenie Gminy - bliskość dużych miast,
- Lokalizacja Pakości na Szlaku Piastowskim,
- Kalwaria Pakoska - jedno z największych i najstarszych w Polsce sanktuariów Męki Pańskiej, licznie odwiedzane przez pielgrzymów z całego kraju a także z zagranicy,
- Zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci założeń dworsko-parkowych,
- Kościelec - zabytki sakralne (kolegiata romańska),
- Dostępność jezior - Pakoskie, Mielno, wyrobiska poźwirowe - atrakcje rekreacyjno-turystyczne (możliwości rozwoju wypoczynku, sportów wodnych - żeglarstwo, wędkarstwo, etc.),
- Spławne rzeki - rzeka Noteć i dopływy,
- Działalność Ośrodka Kultury i Turystyki w Pakości - bogata oferta imprez,
- Działalność Centrum Informacji Turystycznej - promocja Gminy,

- Korzystne położenie komunikacyjne (bliskość dużych miast, rozwinięta sieć komunikacyjna: drogowa i kolejowa),
- Funkcjonowanie Koła Łowieckiego i Yacht Klubu,
- Żywa kultura ludowa - aktywna działalność Ludowego Zespołu Pakościanie,
- Szeroko propagowana edukacja ekologiczna w szkołach,
- Istniejące legendy i podania pakoskie możliwe do zamiany na produkt kulturowy gminy,
- Istniejące załączki bazy turystycznej (noclegowej, gastronomicznej, szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe, zabytki architektury i pomniki przyrody),
- Miejski stadion sportowy.

SŁABE STRONY:

- Niewielka popularyzacja wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego,
- Niewielkie zrozumienie społeczeństwa dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego,
- Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych gminy,
- Niedostateczna ilość obiektów turystyczno-kulturalnych podnoszących atrakcyjność gminy (kryta pływalnia, sala widowiskowa w Ośrodku Kultury i Turystyki, kino),
- Brak atrakcji zatrzymujących na dłużej turystów przemierzających Szlak Piastowski,
- Brak schronisk turystycznych, parkingów strzeżonych, zbyt mało ścieżek rowerowych,
- Słabo rozwinięta baza gastronomiczna i noclegowa na terenie Gminy Pakość,
- Brak komórki w Urzędzie Miejskim zajmującej się tylko zabytkami.

SZANSE:

- Wzrost wartości zabytku jako produktu turystycznego,
- Promocja gminy poprzez uczestnictwo w różnych imprezach kulturalnych.

ZAGROŻENIA:

- Pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- Podatność zabytków na zniszczenie (brak zabezpieczeń),
- Brak wystarczających środków finansowych na prace konserwatorskie i remontowe przy obiektach zabytkowych,
- Niedostateczne zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami,

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Biorąc pod uwagę zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Pakość określono następujące priorytety oraz kierunki działań i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Pakość.

7.1. PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno - gospodarczego gminy.	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> - Prowadzenie prac konserwatorskich, remontowych, budowlanych i innych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Gminy, - Kontynuowanie przyznawania dotacji zgodnie z uchwałą w sprawie określenia zasad udzielenia dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, - Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy, - Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem,

	<p>zniszczeniem i kradzieżą,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Odpowiednie utrzymanie otoczenia zabytków, - Współpraca ze stowarzyszeniami i fundacjami działającymi na rzecz ochrony zabytków np. Fundacja Kalwaria Pakoska, - Podniesienie bezpieczeństwa zabytków poprzez współpracę z właściwymi służbami (Policja, Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego).
<p>Podjęcie współpracy z właścicielami zabytków, które są położone na terenie gmin</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Informowanie za pośrednictwem miejskiej strony internetowej informacji dotyczących możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, ułatwiających właścicielom i zarządom obiektów zabytkowych terminowe i prawidłowe składanie stosownych wniosków związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami,
<p>Priorytet II: Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy</p>	
<p>Rozszerzenie zasobu i ochrony środowiska kulturowego gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dokonywanie okresowych przeglądów stanu technicznego zabytków, których właścicielem jest gmina i sporządzanie oceny stanu ich zachowania, - Dokonywanie przeglądów zasobów wpisanych do rejestru zabytków, - Występowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych, - Zbieranie informacji, co 2 lata, od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków nt. przeprowadzonych remontów.
<p>Priorytet III: Promocja i edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego</p>	
<p>Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udostępnienie Gminnej Ewidencji Zabytków oraz aktualizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Pakość na stronie internetowej Gminy Pakość, - Udostępnienie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Gminy Pakość.
<p>Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Uczestnictwo w szkoleniach dotyczących kompetencji samorządów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, - Włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę, - Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, - Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa w gminach, - Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy - Propagowanie idei społecznych kwest na rzecz ratowania zabytków.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PAKOŚĆ:

Do wykonania zadań zawartych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Pakość będą pomocne następujące instrumenty:

- a) prawne – wynikające z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- b) finansowe - obejmujące między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
- c) koordynacji - obejmujące między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa kujawsko-pomorskiego,

- d) społeczne - obejmujące między innymi działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- e) kontrolne - obejmujące między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy oraz Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program będzie służył podejmowaniu planowanych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prócz określenia zasad i form ochrony i opieki nad zabytkami porusza także zagadnienia finansowania prac przy zabytkach z udziałem środków państwa. Pomoc finansową państwa mogą uzyskać prace prowadzone wyłącznie w obiektach wpisanych do rejestru zabytków.

Art.71. ust. 2 wspomnianej wyżej ustawy określa, że sprawowanie opieki nad zabytkiem wpisanym do rejestru zabytków, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich, budowlanych dla obiektów, których właścicielem lub użytkownikiem jest samorząd, stanowi zadanie własne samorządu

Zarówno samorząd jak również podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku mogą ubiegać się o dotację celową z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m. in. z następujących źródeł:

- z budżetu państwa w ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- z budżetu jednostek samorządu terytorialnego: Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Gminy Pakość,
- z funduszy Unii Europejskiej

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Ochrona zabytków znajdujących się na terenie Gminy Pakość, w rozumieniu Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jest obowiązkiem i kompetencją samorządu gminnego.

Gmina Pakość realizuje zadania własne w zakresie dziedzictwa kulturowego poprzez:

- opracowanie i aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków,
- sporządzenie i uchwalenie Programu Opieki nad Zabytkami,
- dotowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych w odniesieniu do zabytków wpisanych do rejestru zabytków,
- dbanie o zabytki, które są własnością gminy.

Wyrazem świadomej polityki gminy w zakresie ochrony zabytków są działania polegające na aktywizowaniu właścicieli zabytków, m.in. poprzez przekazywanie na cele ochrony zabytków odpowiednich środków. Zasady udzielania dotacji celowych z budżetu Gminy Pakość na prace

konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane zostały określone w Uchwale Nr XXXIII/337/2022 Rady Miejskiej w Pakości z dnia 23 czerwca 2022r.

UZASADNIENIE

1. Przedmiot regulacji:

Przedmiotem regulacji jest przyjęcie „Gminnego programu opieki nad zabytkami” dla Gminy Pakość na lata 2023-2026.

2. Omówienie podstawy prawnej:

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022r. poz. 840) Burmistrz Pakości jest zobowiązany do sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Przyjęty w formie uchwały program stanowi element polityki samorządowej i służy podejmowaniu działań w zakresie inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także promowania dziedzictwa kulturowego.

3. Konsultacje wymagane przepisami prawa:

Nie jest wymagane przeprowadzenie konsultacji w przedmiotowej sprawie.

4. Uzasadnienie merytoryczne:

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Pakość na lata 2023 – 2026 uzyskał wymaganą prawem opinię Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu, delegatura w Bydgoszczy i podlega przyjęciu przez Radę Miejską w Pakości.

Uchwalenie programu wypełnia wymóg ustawowy, jednocześnie pozwala zebrać w jednym dokumencie informacje dotyczące aktualnego stanu ochrony zabytków i zamierzeń gminy w tym zakresie w najbliższych latach. Umożliwi to też monitorowanie podejmowanych działań w dziedzinie opieki nad zabytkami.

5. Ocena skutków prawnych:

Uchwała nie wywołuje skutków finansowych dla budżetu gminy.